

ԶԱՐԳԱՐՅԱՆ ՏԻԳՐԱՆ

*Հայաստանի ազգային գրադարանի տնօրեն,
տեխնիկական գիտությունների թեկնածու*

**ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԹՎԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ**

(ՀԱՅԱՑՔ 25 ՏԱՐՎԱ ԱՆՑԱԾ ՈՒՂՈՒՆ)

Բանալի բառեր` գրադարանների ավտոմատացում, թվային գրադարաններ, համահավաք գրացուցակներ

Keywords. Digital Libraries, Library Automation, Union Cataloges.

1. ՄԿԶԲՆԱՎՈՐՈՒՄԸ

Նախորդ դարի 90-ականներից ինտերնետի արագ տարածման, համացանցից օգտվելու գների կտրուկ նվազման, կյանքի բոլոր ոլորտներ անհատական համակարգիչների լայն ներթափանցման հետ ողջ աշխարհում ստեղծվեցին բոլոր անհրաժեշտ նախապայմանները` արդյունաբերական հասարակությունից անցում կատարելու դեպի տեղեկատվական հասարակություն: Կրթության, մշակույթի, տուրիզմի, արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի ոլորտներում, հետազոտական կենտրոններում սկսեցին մեծամասշտաբ ֆինանսական հատկացումներ կատարել այն ժամանակ խիստ մոդայիկ հնչող «ավտոմատացված կառավարման համակարգերի» նախագծման և ներդրման ուղղությամբ: Գրադարանային գործընթացների հստակ և կանոնակարգված լինելը, միլիոնների հասնող հավաքածուների առկայությունը լավագույնս բավարարում էին ավտոմատացման կողմից առաջադրվող պահանջներին: Դա էլ պատճառ հանդիսացավ, որ տեղեկատվական և համակարգչային գիտությունների մասնագետների կողմից գրադարաններն ընտրվեն որպես փորձարարական մոդելներ: Սրան մեծապես նպաստեց գրադարանային 2 կարևոր ստանդարտների առկայությունը` 1967 թ. ընդունված «Անգլո-ամերիկյան քարտագրման օրենքները»<sup>1</sup> և 1970-ականների սկզբներին ամերիկացի ծրագրավորող Հենրիետտա Ավրամի ու ԱՄՆ Կոնգրեսի գրադարանի մասնագետների կողմից մշակված «Մեքենաընթեռնելի քարտագրման սկզբունքները»<sup>2</sup>: Հիմք ընդունելով այս երկու ստանդարտները` ԱՄՆ Կոնգրեսի

¹ <http://www.aacr2.org/>

² <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>

և Բրիտանական գրադարանները ձեռնամուխ եղան էլեկտրոնային քարտարանների ձևավորման աշխատանքներին, իսկ ավելի ուշ նաև գրադարանային գործընթացների ավտոմատացման համակարգերի նախագծմանը:

1991թ. Հայաստանի անկախության ձեռքբերումից հետո համակարգչային և հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաներն անարգել սկսեցին ներկայացվել մեր երկրում: Ազատ շուկան նպաստեց ինտերնետի տարածմանը հանրապետության ողջ տարածքում, բջջային հեռախոսակապի օպերատորները սկսեցին ներդնել տվյալների հաղորդման արագագործ ցանցեր: 25 տարի առաջ սկսվեցին Հայաստան ներկրվել «Պենտիում 1» սերնդի անհատական համակարգիչների առաջին խմբաքանակները: Հնարավորություն ստեղծվեց անալոգային հեռախոսային կապուղով անհատական համակարգչի օգնությամբ միանալ համացանցին, ուղարկել և ստանալ էլեկտրոնային նամակներ, մուտք ունենալ առաջատար գրադարանների կայքէջերը և ծանոթանալ զարգացած երկրներում թվային գրադարանների ստեղծման ուղղությամբ տարվող աշխատանքներին: Հենց այս ժամանակ էր, որ ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության պատվերով նախագծվեց գրադարանային գործընթացների ավտոմատացման համակարգ, որին տրվեց “BIBLIO” պայմանական անունը: Երկու կազմակերպություններ՝ Հանրապետական գիտաբժշկական և Հանրապետական գիտատեխնիկական գրադարանները, ունենալով արհեստավարժ գրադարանավարներ, համակարգչային տեխնոլոգիաների բնագավառի ինժեներական կազմ և անհատական համակարգիչներ, հանձն առան այդ համակարգի փորձնական շահագործումը: Մեկ տարվա շահագործումից հետո պարզ դարձավ, որ նախագծված համակարգը չի համապատասխանում գրադարանագիտության բնագավառում ընդունված միջազգային մի քանի կարևոր ստանդարտների: Դա այդպես էլ պետք է լիներ, քանի որ հայկական գրադարանային դպրոցը մեծամասամբ հիմնված էր սովետական գրադարանային ստանդարտների վրա, որոնք մեծի մասամբ տարբերվում էին իրենց միջազգային նմանակներից: Ավելին, ԽՍՀՄ-ը, լինելով թույլ զարգացած երկիր համակարգչային տեխնոլոգիաների և հեռահաղորդակցման համակարգերի բնագավառներում, երբեք ուշադրություն չէր դարձնում գրադարանների, արխիվների և թանգարանների ավտոմատացման գործնական հարցերին: Այդ իսկ պատճառով տեղեկատվության միջմեքենայական փոխանակման կարևոր ստանդարտը³ երբեք հավուր պատշաճի ներկայացված չի եղել, խորհրդային

³ http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=41319

գրադարանային դպրոցը ծանոթ չի եղել այդ ստանդարտին, քանի որ չի եղել դրա անհրաժեշտությունը: Նույնը կարելի է ասել մեքենարնթեռնելի գրառումների ստեղծման ստանդարտների մասին՝ մատենագիտական գրառման⁴ և հեղինակավոր գրառման⁵ պարագաներում: Նման բազմաթիվ այլ ստանդարտներ և համաձայնագրեր հասու չեն եղել սովետահայ գրադարանավարներին: **Այսպիսով “BIBLIO” համակարգի մեկ տարվա շահագործումը բացահայտեց մի կարևոր հանգամանք. խզումը առկա գործնական գիտելիքի և տեղեկատվական գիտության բնագավառում տեսական մտքի ձեռքբերումների միջև:** Զգացվեց արդի գրադարանագիտության նվաճումներին լավատեղյակ և արտասահմանյան գրադարանային դպրոցներն ավարտած մասնագետների պակաս, մասնագետներ, ովքեր պետք է հաղթահարեին գոյություն ունեցող անջրպետը:

Սրանից 25 տարի առաջ նորանկախ Հայաստանում իրենց գրասենյակները բացեցին միջազգային տարբեր բարեսիրական կրթական կազմակերպություններ, և երիտասարդների համար հնարավորություններ ստեղծվեցին կրթությունը շարունակելու ԱՄՆ և եվրոպական համալսարաններում, ինչպես նաև անցնել վերապատրաստման դասընթացներ նույն երկրների համալսարանական կենտրոններում: Ուսանողներից ոմանք իրենց ուսումը շարունակեցին համալսարանների գրադարանային ֆակուլտետներում, որոշներն էլ անցան ինտենսիվ վերապատրաստում արևմտյան գրադարաններում: Վերադառնալով Հայաստան և շարունակելով աշխատել գրադարաններում՝ մասնագետների այս խումբը ձևավորեց այն կրիտիկական զանգվածը, որի շուրջը հետագայում ծավալվեցին թվային գրադարանի ստեղծման աշխատանքները: Մասնագիտական որակների և հմտությունների զարգացմանը մեծապես նպաստեց նաև մասնակցությունը Գրադարանային միությունների և հաստատությունների միջազգային դաշնության (**ԻՖԼԱ**), Ամերիկայի գրադարանային միության համաժողովներին, ինչպես նաև եվրոպական տարբեր գիտաժողովներին:

Արդյունքները երկար սպասեցնել չտվեցին: Մի շարք դոնոր կազմակերպություններ («Բաց հասարակություն ինստիտուտը», «Եվրասիա» հիմնադրամը, «Կառնեգի» հիմնադրամը) սկսեցին դրամաշնորհներ տրամադրել Հայաստանի գրադարանների համակարգչայնացման, ինտերնետ հասանելիության ապահովման, գրադարանավարների շրջանում վերապատրաստման դասըն-

⁴ <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>

⁵ <http://www.loc.gov/marc/authority/>

թացների անցկացման նպատակներով: Հրատարակվեցին մեթոդական մի շարք ուղեցույցներ^{6,7}:

Կարելի է նշել, որ 1995-97 թթ. Հայաստանում «գրադարանների ավտոմատացում» հասկացությունը դուրս եկավ խանձարուրային վիճակից, և մասնագետների խմբին հասկանալի դարձավ այն գաղափարը, որ **տեղային լուծումներ առաջարկելով հնարավոր չէ հասնել միջազգային գրադարանագիտական տարածքում ընթացող փոփոխությունների հետևից, անհրաժեշտ են որակապես նոր լուծումներ:**

2. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-Ի ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԻՆ

Ուսումնասիրելով աշխարհի տարբեր երկրներում գրադարանների ավտոմատացման ուղղությամբ իրականացված աշխատանքների փորձը^{8, 9, 10, 11}՝ գալիս ենք այն եզրահանգմանը, որ համացանցի տարածմանը զուգընթաց գրադարանների ավտոմատացման պատկերը զարգացող երկրներում կլինի նույնը, ինչ արդյունաբերական զարգացած երկրներում, սակայն զարգացող երկրների պարագայում մշտապես կզգացվի ֆինանսների անբավարարություն:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն իր «Տեղեկատվության հասանելիություն» ծրագրի շրջանակում 1985 թվականից սկսած նախագծեց և սկսեց անվճար տարածել «Միկրո CDS/ISIS» համակարգը¹²: Հիմնական նպատակն էր՝ բավարարել տեղեկատվական պահոցների աշխատողների պահանջները, ունենալ տվյալների շտեմարանի կառավարման մի համակարգ, որում ներառվող դաշտերի տեսականին, դրանց անվանումները և ֆունկցիոնալ հնարավորությունները, տվյալների մուտքագրման աշխատանքային թերթերը, տեղեկատվության արտածման ձևաչափերը, դաշտերի և ենթադաշտերի ինդեքսավորման տեխնիկաները

⁶ Գրադարանները փոփոխվող աշխարհում: Նոր տեխնոլոգիաներ, համագործակցության նոր ձևեր: Մեթոդական ձեռնարկ / Կազմ.՝ Տ. Ջարգարյան, Ա. Շիրինյան, Կ. Խաչատրյան, Հ. Ավետիսյան; Խմբ.՝ Տ. Ջարգարյան, Երևան, Հանրապետական գիտա-բժշկական գրադարան, 1996.- 68 էջ:

⁷ Ինտերնետ համակարգչային ցանց և գրադարաններ: Մեթոդական ձեռնարկ / Կազմ.՝ Տ. Ջարգարյան, Ա. Շիրինյան, Կ. Խաչատրյան և ուրիշն. / Խմբ.՝ Տ. Ջարգարյան, Երևան: Հանրապետական գիտա-բժշկական գրադարան, 1997.- 88 էջ:

⁸ Hopkinson, Alan. Library automation in developing countries: the last 25 years. - Information Development, 25 (4), 2009. ISSN 0266-6669. <https://eprints.mdx.ac.uk/2823/2/devlsm.pdf>

⁹ LM Anglada i de Ferrer. Twenty-five years of library automation in Catalonia - BiD #16, 2006. ISSN 1575-5886. <http://bid.ub.edu/16angla3.htm>

¹⁰ Adewoye, Alice A., J.A. Fadayomi, Bisi Adesina and Muyideen Abdurraheem. Around the globe: case studies in library automation: University of Ilorin Library, Ilorin, Kwara State, Nigeria. Library Hi Tech News, 18 (6), 2001.

¹¹ Tigran Zargaryan. "Armenian libraries on the Threshold of a Digital Era: Fifteen Years of Library Automation in Armenia". - International Cataloguing and Bibliographic Control. Vol. 36. No. 1, 2007.

¹² http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=2071&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

ստեղծվեին առանց ծրագրավորողների միջամտության¹³: Գործնականում համակարգը անսահմանափակ հնարավորություններ և գործելու ճկունություն էր ընձեռում գրադարանավարին, ով, չունենալով ծրագրավորման բնագավառի գիտելիքներ, կարող էր անհատական համակարգչի հետ երկխոսության միջոցով ստեղծել իրեն անհրաժեշտ շտեմարանի մոդելը (օր.՝ մատենագիտական գրառումների շտեմարան, ընթերցողների հաշվառման շտեմարան, համալրման շտեմարան, արխիվային նյութերի հաշվառման շտեմարան և այլն), ապա իրականացնել տվյալների մուտքագրումը: Համակարգը հատկապես մեծ կիրառություն գտավ զարգացող երկրներում: Աֆրիկայում առ այսօր այն լայնորեն շահագործվում է, Վրաստանի ազգային պառլամենտական գրադարանի բազմաթիվ շտեմարաններ ներկայումս էլ ձևավորվում են այս համակարգի օգնությամբ¹⁴: «Միկրո CDS/ISIS» համակարգը նախագծվեց որպես 7-բիթանի համակարգ (CDS/ISIS), ապա, միկրոպրոցեսորների զարգացմանը զուգահեռ, դարձավ 8-բիթանի կոդավորմամբ համակարգ (micro CDS/ISIS), ավելի ուշ՝ 16-բիթանի (WinISIS), իսկ ներկայումս էլ շահագործվում է 32-բիթանի J-ISIS համակարգը¹⁵:

1996 թ. ֆրանսիայից ժամանած մի գրադարանավար Հայաստանի գրադարանային հանրությանը ներկայացրեց «Միկրո CDS/ISIS» համակարգը: Այն միանգամից իր վրա բևեռեց հայ մասնագետների ուշադրությունը, քանի որ տարածվում էր անվճար, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն իրականացնում էր համակարգի ընթացիկ զարգացումը, բոլոր լուծումները հիմնված էին միջազգային ստանդարտների վրա, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն իր իսկ կառույցներում առկա գրադարաններում օգտագործում էր այդ համակարգը, և բոլոր ցանկացողներին տրամադրում էր ISO2709 ձևաչափով արտահանած մատենագիտական գրառումները, առկա էր քննարկումների էլեկտրոնային խումբ, որը հաճույքով արձագանքում էր օգտվողների հարցումներին: Համակարգը թարգմանվեց հայերեն, սկսեց օգտագործվել տարբեր գրադարաններում և Հայաստանի ազգային արխիվում: Ռուսաստանի պետական գիտատեխնիկական գրադարանը, հիմք ընդունելով «Միկրո CDS/ISIS» համակարգը, զարգացրեց IRBIS վճարովի ծրագրային փաթեթը¹⁶՝ ուղղված ռուսական շուկայի կարիքների բավարարմանը: Այս

¹³ Համակարգի սկզբնական տարբերակը էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենաների համար ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն նախագծել է 1960-ականների վերջերին:

¹⁴ <http://www.nplg.gov.ge/ec/en/changedb.html>

¹⁵ <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/free-and-open-source-software-foss/j-isis/>

¹⁶ <http://irbis.gpntb.ru/>

համակարգը իրականացնում է մուտքագրում համաձայն RusMARC ստանդարտի, ներառում է տարաբնույթ թեմատիկ խորագրեր, ունի Վեբ միջերես: Երկու ճյուղային գրադարաններ՝ Հանրապետական գիտատեխնիկական ու Հանրապետական գիտաբժշկականը, որոնց հավաքածուները հիմնականում ռուսերեն լեզվով են, դարձան IRBIS-ի բաժանորդներ և առ այսօր օգտագործում են այդ համակարգն իրենց առօրյա աշխատանքներում:

Հենց այս տարիներին էր, որ բարերարների կողմից Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի (ՀԱՀ) և Երևանի պետական համալսարանի (ԵՊՀ) գրադարաններին տրամադրվեցին միջազգային շուկայում հեղինակություն ունեցող գրադարանային գործընթացների ավտոմատացման կոմերցիոն փաթեթներ: ՀԱՀ-ն սկսեց օգտագործել «EOS International» կազմակերպության Q-series ծրագրային փաթեթը, իսկ ԵՊՀ գրադարանը՝ «Իզմիրյան» հիմնադրամի դրամաշնորհի շրջանակում ստացավ Մեծ Բրիտանական EOSi կազմակերպության նախագծած “Tinlib” համակարգը: Հարկ է նշել, որ 1995 թ. օգտագործման մեջ եղած անհատական համակարգիչներն ապահովում էին աշխատանք 8-բիթանի կոդավորման աղյուսակներով, «Ուինդոզ 95» օպերացիոն համակարգով: 16-բիթանի կոդավորումը դեռևս գոյություն չունեի, ուստի ԵՊՀ գրադարանի պարագայում լուրջ խնդիրներ ծագեցին, որպեսզի հնարավոր լիներ ապահովել տվյալների մուտքագրումը, փնտրումը և արտածումը հայերեն: ԵՊՀ գրադարանի ավտոմատացման ընթացքը նկարագրված է հրատարակված երկու հոդվածում^{17, 18} :

Հայաստանի գրադարանների ավտոմատացման երկրորդ փուլը, որը սկսեց մինչև 2000 թվականը, նշանակալից էր նրանով, որ հայ գրադարանավարները ստացան գործնական հնարավորություն աշխատելու կոմերցիոն համակարգերով, նախագծողների հետ մասնակցելու բիզնես քննարկումների, ներկայացնելու իրենց պահանջները: Ակնհայտ դարձան մասնագիտական մեծ փորձ ունեցող կազմակերպությունների նախագծած համակարգերի առավելությունները «տնայնագործ» եղանակով ստեղծվածների համեմատ:

Կատարվեց որակական մեկ քայլ ևս. Հայաստանի խոշոր գրադարանները ցանկություն հայտնեցին մասնակից դառնալու ավտոմատացման խոշորածավալ աշխատանքներին:

¹⁷ Zargaryan Tigran, Chris Kirk. “Some Aspects of Automation of Yerevan State University Library”. International Cataloguing and Bibliographic Control. 1998, Vol. 27. No. 4.

¹⁸ Ջարգարյան Տիգրան: «Երևանի պետական համալսարանի գրադարանը որպես ուսումնագիտական հետազոտությունների համակարգման և տեղեկատվության կենտրոն»: Կրթությունը Հայաստանում անցումային շրջանում սեմինարի և գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2000, էջ 133-138:

3. ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄՏԱԾԵԼԱԿԵՐՊՈՒՄ՝ ՄԵԿՈՒՍԱՑՎԱԾ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԻՑ ԴԵՊԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱՅԻՆ ՄՈՂԵԼՆԵՐ

2000թ. «Բաց հասարակության աջակցության» հիմնադրամը Հայաստանի գրադարանային հանրության հետ սկսեց քննարկումների շարք՝ նպատակ ունենալով ֆինանսավորելու «Հայաստանի գրադարանների համակարգչային ցանցի ձևավորում» պայմանական անվանումով նախագիծը: Նախագծի նպատակներն էին.

- **աջակցել** Հայաստանի գրադարաններին՝ դառնալու թվային պաշարների ձևավորման առաջատար կենտրոններ
- էլեկտրոնային համահավաք գրացուցակի ձևավորման օգնությամբ **բարելավել** Հայաստանի և արտերկրի օգտվողների հասանելիությունը առկա տեղեկատվական պաշարներին,
- կրթական համակարգին **տրամադրել** բարձրարժեք տեղեկատվական պաշարներ
- **օգնել** հայաստան բովանդակության ստեղծմանը և հայ ազգի ստեղծած գրավոր ժառանգությունը **մատչելի** դարձնել աշխարհին,
- **նպաստել** գրադարանագիտության և տեղեկատվական գիտության բնագավառներում մշակված միջազգային ստանդարտների ներկայացմանը և օգտագործմանը հայ գրադարանավարների շրջանում:

Նախագիծը ներառում էր հետևյալ փուլերը.

- Գրադարանային կոնսորցիումի ձևավորում, որը լինելով կոլեգիալ կառավարման մարմին՝ պետք է համակարգեր համակարգչային ցանցի ձևավորման աշխատանքները, բանակցեր գրադարանային արտադրանք թողարկող և ծառայություններ տրամադրող կազմակերպությունների հետ բաժանորդագրության մատչելի գների շուրջ:
- Մասնակից գրադարանների միջև տվյալների փոխանակման արագագործ ցանցի անցկացում (որտեղ հնարավոր է օգտագործելով լուսամանրաթելիկային կապուղիները):
- Գրադարանների վերազինում սպասարկող կայաններով, հեռահաղորդակցման սարքավորումներով և անհատական համակարգիչներով:
- Բազմալեզու քարտազման հնարավորությամբ գրադարանային ավտոմատացված համակարգի ձեռք բերում:
- Հայաստանի գրադարանների համահավաք գրացուցակի ձևավորում:

- Գրադարանավարների համար ուսուցողական դասընթացների և վարժանքների կազմակերպում ու անցկացում:
- «Հեղինակավոր գրառումների» և «Խորագրերի» բազմալեզու շտեմարանների ձևավորում:

Միջազգային փորձագետների հետ քննարկումներից հետո Հիմնադրամը հավանություն տվեց ներկայացված նախագծին: Ստեղծվեց կոնսորցիում¹⁹, նրա կողմից պատրաստվեց գրադարանների վերազինման տեխնիկական փաստաթուղթ, 2001- 2005թթ. աշխատանքերի համար ներկայացվեց բյուջե, որը և հաստատվեց Հիմնադրամի կողմից: 2001թ. Հայաստանի գրադարանների համահավաք գրացուցակի ստեղծման տեխնիկական փաստաթղթի հիման վրա հայտարարվեց ինտեգրացված գրադարանային համակարգի ընտրության միջազգային մրցույթ: Բնական է, որ հիմնական պայմաններից մեկը բազմալեզու միջավայրում հայերեն այբուբենի աջակցումն էր համակարգի կողմից: Իրենց արտադրանքները ցանկություն հայտնեցին ցուցադրել մի քանի կազմակերպություններ, որոնցից մրցութային հանձնաժողովը հաղթող ճանաչեց իսրայելական «Էքսլիբրիս» կազմակերպության «Aleph 500» համակարգը: Ձեռք բերվեցին երկու SUN 450 դասի սպասարկող կայաններ, մատենագիտական գրառումների ձևավորման համար մասնակից գրադարանները ստացան «Պենտիում 4» դասի անհատական համակարգիչներ, ապա գրադարանավարների համար կազմակերպվեցին վերապատրաստման դասընթացներ: Այս մասնագետները հետագայում իրենց գրադարաններում ղեկավարեցին համահավաք գրացուցակի ձևավորման աշխատանքները: Հիմնադրամի պայմանագրի ժամկետի ավարտից հետո ՀՀ Մշակույթի նախարարությունը պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի շրջանակում շարունակվում են ֆինանսավորել համահավաք գրացուցակի ձևավորման աշխատանքները՝ ապահովելով «Aleph 500» համակարգի տարեկան շահագործման ծախսերի վճարումը «Էքսլիբրիս» կազմակերպությանը: Ուժերի նման համատեղումը բերեց ֆինանսական ծախսերի զգալի կրճատման, ապահովեց բազմաթիվ գրադարանների մասնակցությունը համահավաք

¹⁹ 2015 թ, դրությամբ կոնսորցիումի անդամներ են հանդիսանում Հայաստանի ազգային գրադարանը, Հայաստանի ազգային գրապալատը, Խնկո Ապր անվան մանկական ազգային գրադարանը, Երաժշտագիտական գրադարանը, ՀՀ ԳԱԱ Հիմնարար գիտական գրադարանը, Գիտատեխնիկական գրադարանը, Գիտաբժշկական գրադարանը, Երևանի պետական համալսարանի, Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարանի, Լեզվաբանական համալսարանի, Երևանի պետական բժշկական համալսարանի, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի գրադարանները, Ավ. Իսահակյանի անվան կենտրոնական քաղաքային գրադարանը:

գրացուցակի ձևավորմանը, նպաստեց գրադարանավարների գիտելիքի հարստացմանը²⁰:

XX դարի վերջի մեկ այլ մարտահրավեր է բաժանորդագրությունը բարձրարժեք էլեկտրոնային գիտական հրատարակություններին, որին գրադարանները պետք է դիմակայեն համատեղ: Արևմտյան հրատարակիչները վաղուց դադարել են թղթային գիտական ամսագրերի հրատարակումը՝ դրանք փոխարինելով էլեկտրոնային համարժեքներով, էլեկտրոնային հրատարակությունների գներն էլ տարեցտարի շարունակաբար աճելու միտում ունեն: Չարգացած երկրների բազմաթիվ համալսարանական գրադարաններ, չդիմանալով հրատարակիչների կողմից թելադրվող բարձր գներին, կրճատում են բաժանորդագրության իրենց փաթեթները: Բնական է, որ զարգացող երկրների գրադարանները ընդհանրապես ի վիճակի չեն իրականացնելու պահանջվող բաժանորդագրությունները: Սա նշանակում է, որ տուժում է գիտական հետազոտությունների մակարդակը, կրթական գործընթացներում էլ հնարավոր չէ ընդգրկել այդ ամսագրերում հրատարակված նյութերի հետ աշխատանքը: Գրադարանային կոնսորցիումի ստեղծմանը զուգահեռ կազմավորվեց նաև «Հայաստանի էլեկտրոնային գրադարան» միավորումը²¹, որի ստեղծման հիմնական նպատակն էր բանակցել հրատարակիչների հետ անդամ կազմակերպությունների համար զեղչված գներով էլեկտրոնային գիտական հրատարակություններին բաժանորդագրություն իրականացնելու համար: Ներկայումս «Հայաստանի էլեկտրոնային գրադարան» միավորման անդամներ են հանդիսանում բոլոր համալսարանական գրադարանները, ճյուղային, հանրային և մարզային գրադարանները, ԳԱԱ համակարգի ինստիտուտները: Կոնսորցիումն իր գործունեությունն է ծավալում երեք հիմնական ուղղություններով՝ լիցենզավորված հրատարակությունների բաժանորդագրություն, բաց մատչելիության հրատարակչական մոդելների ներկայացում և տարածում, հեղինակային իրավունքի հարցեր:

Հայաստանի գրադարանների ավտոմատացման այս փուլը (2000-2013 թթ.) նշանավորվեց նրանով, որ գրադարանները համատեղեցին ջանքերն իրենց առջև ծառայած խնդիրների լուծման համար: Մարզային գրադարանները ևս միացան համահավաք գրացուցակի ձևավորման աշխատանքներին:

²⁰ Զարգարյան Տիգրան: «Հայաստանի գրադարանների համահավաք քարտարանը՝ գործողության մեջ», Գիտություն և տեխնիկա, Երևան, 2003, թ. 5, էջ 2-5:

²¹ <http://www.eifl.net/country/armenia>

TIGRAN ZARGARYAN

FROM THE HISTORY OF DEVELOPING DIGITAL LIBRARIES IN ARMENIA:
25 years of library automation in Armenian

SUMMARY

The history of automation and computerization of Armenian libraries fulfilled its 25 years – a short time for a human measurement. During this period of time Armenia became an independent state, moved from the centralized economy management system to the market based economy, integration processes with European Union structures are in an active phase. Libraries are also in a renovation and cardinal reconstruction process. This article presents the history of the library automation in Armenia from its beginnings, describes the evolution and challenges faced by the library community on its difficult way to the digitization. Could happen that I haven't described some facts and events in more details, or even, I haven't mentioned about them. I hope that those knowledgeable about these details will forgive such type of omissions, which can take place in such brief overview article.

Շարունակությունը հաջորդ համարում: